

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми «РОЗВИТОК УСНОГО І ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ»

Виконав(ла): студент (ка) 2 курсу,
PO1-M19z групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Скидан Тетяна Вікторівна
Керівник
Мартіна О.В., кандидат
філологічних наук, доцент
Рецензент
Гордійчук М.С., кандидат
педагогічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УСНОГО Й ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ	12
1.1. Лінгвостилістичні засади навчання усного й писемного мовлення.....	12
1.2. Культура мовлення як основа набуття молодшими школярами комунікативної компетентності.....	18
РОЗДІЛ II. ВЗАЄМОЗВ'ЯОК НАВЧАННЯ УСНОГО І ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ РОЗДІЛУ “ТЕКСТ”	25
2.1. Методи і прийоми формування мовленнєвих умінь і навичок.....	25
2.2. Формування вмінь і навичок молодших школярів будувати усні і письмові зв'язні висловлювання під час опрацювання розділу “Текст”.....	47
2.3. Результати експериментального дослідження.....	67
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ВСТУП

Актуальність дослідження. Модернізація змісту шкільної освіти у світлі вимог Національної доктрини розвитку освіти, державної національної програми “Освіта” (“Україна. XXI ст.”), концепцій мовної освіти спрямована на становлення і розвиток національно-мовної особистості, яка має вільно володіти нормами усної і писемної форм літературної мови, цілеспрямовано і майстерно використовувати мовні засоби в різних мовленнєвих ситуаціях, дотримуючись комунікативного кодексу [1, 2, 3, 6]. Державний стандарт початкової загальної освіти наголошує на тому, що основною змістовою лінією мовної освіти в початковій ланці є комунікативна, яка орієнтує на опанування всіх видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання і письмо [5]. Аудіювання і говоріння спрямовані на оволодіння усною формою мовленнєвої комунікації, а читання й письмо – писемною.

Проблема формування культури усного і писемного мовлення як важливого компонента розвитку і виховання національно свідомої мовної особистості не може бути розв’язана без належної організації процесу взаємозв’язаного навчання усного і писемного мовлення молодших школярів. Обидві форми мовленнєвої діяльності виступають як основні засоби усвідомлення й осмислення знань, набуття вмінь практичного і творчого їх застосування, а також забезпечення мовленнєвої компетентності. Рівень мовленнєвої компетентності особистості залежить від знань щодо особливостей усного і писемного мовлення, ознак і будови тексту, стилів і типів мовлення, опанування умінь орієнтуватися в ситуації спілкування, володіти інтонацією, використовувати позамовні засоби, уважно слухати співрозмовника, повно й ґрунтовно викладати думку, аналізувати й редагувати мовлення (А.М.Богуш, М.С.Вашуленко, Т.К.Донченко, Л.І.Мацько, М.І.Пентилюк, Г.П.Лещенко).

Оскільки усне і писемне спілкування значною мірою визначають хід мисленнєвого процесу, характер міжособистісного спілкування, добір елементів мовного коду в конкретній мовленнєвій ситуації тощо, важливого

значення набувають знання школярів про елементарні ознаки усної і писемної форм мовлення. Ознайомлення учнів з функціями, природою усного і писемного мовлення, умовами його сприймання і породження створює підґрунтя для більш успішного формування комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок, а також впливає на інтелектуальний, естетичний і моральний розвиток особистості.

Аналіз лінгводидактичної літератури свідчить, що проблема формування культури усного і писемного мовлення школярів на сучасному етапі є надзвичайно актуальною. Учені О.М.Біляєв, Л.О.Варзацька, М.С.Вашуленко, І.П.Гудзик, Т.К.Донченко, С.О.Караман, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк, О.Я.Савченко, М.В.Сокирко, О.Н.Хорошковська, розробляючи шляхи оновлення змісту і структури системи мовної освіти, вважають, що вся робота з розвитку зв'язного мовлення має спиратися на понятійні знання учнів (лінгвістичні і мовленнєвознавчі), екстралінгвістичні (мета й умови спілкування, підпорядкованість їм мовних засобів) і операційні (правила і способи побудови тексту).

Вивчення й аналіз проблеми розвитку зв'язного мовлення школярів у початковій школі та середній ланці загальноосвітньої школи на сучасному етапі дає змогу визначити такі характерні риси цього процесу: перебудова шкільного курсу мови відбувається з урахуванням комунікативно-діяльнісного підходу до її вивчення (О.М.Біляєв, М.С.Вашуленко, Т.К.Донченко, В.І. Капінос, С.О.Караман, О.Ю.Купалова, Т.О.Ладиженська, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк, Л.М.Симоненкова, Л.М.Скуратівський, О.Н.Хорошковська та ін.). Дослідники зазначають, що навчання мови на рівні мовленнєвої діяльності створює найбільш сприятливі можливості для вдосконалення методики розвитку мовлення.

Інтенсифікація та вдосконалення процесу розвитку мовлення пов'язується також із запровадженням функціонально-стилістичного

підходу. Теоретико-практична розробка проблеми розвитку зв'язного мовлення на функціонально-стилістичній основі ученими М.І.Пентилюк, В.І.Капінос, С.М.Іконниковим, П.П.Кордун, Л.М.Паламар, Т.І.Чижовою дала можливість удосконалити мовленнєву культуру учнів старших класів. Зокрема, М.І.Пентилюк створила цілісну концепцію навчання школярів стилістики, описала завдання, зміст, методи і прийоми формування стилістичних умінь і навичок на основі засвоєння стилів української мови. На думку дослідниці, процес цей має бути безперервний і розпочинатись уже в початковій ланці мовної освіти.

Останнім часом дедалі більше вчених поділяють думку, що на добір мовних засобів у тому чи іншому стилі істотно впливає і форма його реалізації – усна чи писемна. Відповідно й методика навчання стилістично диференційованого мовлення повинна враховувати форму вияву стилю в мовленні (Б.С.Мучник, О.Б.Сиротиніна, М.І.Пентилюк, С.М.Іконников та ін.).

Розбудова української держави, інтеграція в Європейське і світове співтовариство, перехід до високотехнологічного інформаційного суспільства вимагають подальшого переосмислення змісту, методів, форм організації мовної освіти, зокрема в початковій школі. Створення нових ефективних моделей шкільного навчання мови має спрямовуватися на виховання особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє швидко опрацьовувати здобуту інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, вільно орієнтуватися в різноманітних комунікативних ситуаціях. Усе це вимагає комплексного застосування як вербальних, так і невербальних засобів з метою комунікації, вміння спілкуватися в конкретних соціально-побутових ситуаціях, виявляти ініціативність під час спілкування, вільно користуючись усною і писемною формами мовлення. Проблема ефективної організації мовленнєвої діяльності, спрямованої на оволодіння усним і писемним мовленням, постає сьогодні ще

з більшою гостротою і у зв'язку з подальшою розробкою її теоретичних основ у комунікативній лінгвістиці, теорії тексту, функціональній стилістиці, психології, психолінгвістиці й лінгводидактиці, підвищенням вимог до результатів навчального процесу з рідної мови.

Сучасний рівень розвитку психології, психолінгвістики, теорії тексту, функціональної стилістики створює ґрунт для подальшого вдосконалення лінгводидактичних основ навчання мови й мовлення. Для методики розвитку усного й писемного мовлення має важливе значення наукове обґрунтування, подальша розробка й удосконалення концепцій продукування, сприймання і розуміння мовлення, опис факторів, які впливають на ці процеси, з'ясування сукупності операцій, що забезпечують дію механізмів мовлення, опис нових моделей продукування мовлення, з'ясування психічної природи усної й писемної форм мовлення (Т.В.Ахутіна, І.О.Зимня, О.С.Кубрякова, О.О.Леонт'єв, О.Р.Лурія, Б.Ю.Норман, Л.В.Сахарний, О.М.Шахнарович). Важливим є твердження дослідників про те, що механізми мовленнєвомислительної діяльності є специфічними й залежать від багатьох факторів: форм мовлення, умов комунікації, завдань спілкування, виду мовленнєвомислительного процесу (сприймання, розуміння чи продукування). Кожна з форм мовлення має свої особливості, які обумовлюють їх функціонування в комунікації, оскільки усне і писемне мовлення різняться своїми функціями в комунікативних процесах, умовами сприймання, розуміння і породження думки, матеріальними засобами її вираження. У цих формах наявні специфічні підсистеми мови, своєрідна структурно-мовна організація, різний ступінь текстової організації (причому на характер текстових зв'язків впливає стильова приналежність кожної з форм).

На 70 – 90-ті роки припадає інтенсивний розвиток такої галузі мовознавства, як лінгвістика тексту. Зокрема, визначено предмет дослідження, категорії, методи дослідження та основну термінологію. Остаточно утвердилася думка, що текст – це комунікативна одиниця

найвищого рангу, здатна забезпечити потреби людини в найрізноманітніших сферах спілкування, усна й писемна форми його об'єктивації мають значні відмінності щодо мовного оформлення (І.К.Білодід, І.Р.Вихованець, Г.П.Вдовиченко, Т.М.Дридзе, А.П.Загнітко, Л.М.Лосєва, Л.І.Мацько, Т.М.Ніколаєва, О.А.Реферовська, О.Б.Сиротиніна, Н.Ю.Шведова, З.Я.Тураєва та ін.) .

Виділення такої галузі, як інтонологія, сприяє поглибленому опису інтонологічних особливостей тексту та його структурних одиниць (А.Й.Багмут, І.В.Борисюк, Г.П.Олійник, Н.Д.Светозарова, І.Г.Торсуєва та ін.). Важливою є думка вчених, що інтонація як одна з текстотворчих одиниць функціонує в усних текстах, впливаючи на розкриття теми, мети, умов комунікації, змісту, а також мотивує добір мовних засобів.

Нарешті, виокремлення функціональної стилістики сприяє повнішому опису функціонально-стилістичних закономірностей текстової природи. Мовознавці зазначають, що способи добору й використання мовних засобів безпосередньо визначаються такими екстралінгвістичними стильоутворюючими факторами, як сфера спілкування, адресат мовлення, мета, завдання та умови комунікації (Г.П.Їжакевич, О.М.Кожин, М.М.Кожина, В.В.Одинцов, А.П.Коваль, Л.І.Мацько, О.Д.Пономарів, О.Б.Сиротиніна та ін.).

Аналіз методичної літератури свідчить, що ґрунтовні дослідження процесу взаємозв'язаного навчання обох форм відсутні. У центрі уваги більшості вчених знаходиться писемна форма мовлення. Пропоновані підходи до навчання зв'язного мовлення в основному зорієнтовані на формування вмінь висловлювати думку на письмі. Методика розвитку усного мовлення представлена лише окремими розвідками: формування орфоепічних умінь і навичок молодших школярів (М.С.Вашуленко); розвиток усного мовлення учнів 4-8-х класів (І.О.Синиця, М.Г.Стельмахович, Т.О.Ладиженська).

На сьогодні не визначено з позицій системного підходу зміст відомостей про усне і писемне мовлення, методи, прийоми та засоби навчання; не описано принципи засвоєння знань, умінь і навичок; відсутня науково обґрунтована і експериментально перевірена ефективна система взаємозв'язаного навчання усного і писемного мовлення; практично не виявлено рівень умінь і навичок з усного і писемного мовлення, яким володіють молодші школярі; відсутні класифікація помилок і недоліків, що трапляються в їхньому мовленні, та рекомендації щодо запобігання їм і усунення.

Тож соціальна зумовленість удосконалення процесу навчання мови і мовлення, нові наукові досягнення в комунікативній лінгвістиці, теорії тексту, функціональній стилістиці, психології, психолінгвістиці й лінгводидактиці, запити педагогічної науки створюють об'єктивну потребу осмислення концептуальних засад формування комунікативної компетентності молодших школярів. Це і визначило *тему* нашої роботи.

Об'єкт дослідження – процес взаємозв'язаного навчання молодших школярів усного і писемного мовлення на функціонально-стилістичній та комунікативно-діяльній основах.

Предмет дослідження – лінгводидактична система взаємозв'язаного навчання усного і писемного мовлення учнів початкових класів.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити систему взаємозв'язаного навчання усного і писемного мовлення молодших школярів у процесі всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання й письма.

Гіпотеза дослідження: ефективність процесу формування мовленнєвих умінь і навичок молодших школярів підвищиться, якщо запропонована методика навчання рідної мови в початкових класах матиме функціонально-стилістичне і комунікативно-діяльнє спрямування; формування мовленнєвих умінь і навичок молодших школярів продукувати зв'язні

висловлювання усної і писемної форм мовлення відбуватиметься в процесі сприймання, розуміння й породження текстів усної і писемної форм, різних за стилевими ознаками; опанування вмінь і навичок усного і писемного мовлення ґрунтуватиметься на елементарних знаннях про ознаки текстів художнього, наукового і ділового стилів.

Поставлена мета і перевірка вірогідності висунутої гіпотези обумовлюють вирішення таких **завдань**:

1) проаналізувати стан проблеми в науковій літературі та практиці навчання рідної мови;

2) визначити психологічні, лінгвістичні та психолінгвістичні засади взаємозв'язаного навчання усного і писемного мовлення;

3) з'ясувати лінгвостилістичні засади опанування обох форм мовлення;

4) визначити критерії відбору змісту навчального матеріалу;

5) розробити лінгводидактичну систему взаємозв'язаного навчання усного і писемного мовлення в початкових класах.

У процесі дослідження використовувалися такі **методи**:

1) *теоретичні*: аналіз лінгвістичної, психолінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури, програм і підручників; узагальнення передового педагогічного досвіду вчителів з метою аналізу досліджуваної проблеми; аналіз функціональних можливостей мовного і мовленнєвого матеріалу відповідно до мети і завдань роботи з розвитку усного і писемного мовлення;

2) *емпіричні*: бесіди; психолого-педагогічні спостереження; констатувальний, формувальний експеримент, які були застосовані для оцінювання рівня сформованості комунікативно-мовленнєвих умінь школярів;

3) *статистичні*: кількісна та якісна обробка результатів дослідження з метою отримання достовірних результатів щодо опанування учнями усної і писемної форм мовлення.

Методологічною основою дослідження стали: дидактичні теорії змісту мовної освіти, концепція мовної освіти в Україні, положення про формування національно свідомої мовної особистості; праці лінгвістів з проблем семантики, структури, категорій тексту і мовних засобів їх вираження, функціональна стилістика з питань формування стилів і специфіки їх функціонування в усній і писемній формах; праці вчених-методистів з проблем навчання школярів усного і писемного мовлення; дослідження психологів та психолінгвістів з проблем сприймання, розуміння і породження обох форм мовлення; теорія мовленнєвої діяльності.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають у тому, що: 1) практично обґрунтовано систему взаємозв'язаного навчання усного й писемного стилістично диференційованого мовлення молодших школярів, яка безпосередньо впливає на процес формування в них культури усного і писемного мовлення; 2) розроблено методику навчання усного і писемного мовлення у функціонально-стилістичному аспекті; 3) подальшого розвитку набула проблема формування умінь і навичок молодших школярів сприймати, розуміти і продукувати усні й письмові тексти.

Практичне значення роботи визначається тим, що основні його положення, висновки та рекомендації можуть бути використані в процесі навчання рідної мови в початкових класах, учителями-практиками у роботі над розвитком зв'язного усного і писемного мовлення молодших школярів, студентами в ході підготовки до практичних занять та під час педагогічної практики.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом виступу із повідомленнями з досліджуваної проблеми на звітній студентській науковій конференції (квітень, 2019р.), впровадженням дидактичного матеріалу в навчальний процес на уроках української мови і літературного читання . Робота обговорювалася на засіданні кафедри теорії і методик початкової освіти.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі ЗОШ №. У педагогічному експерименті взяли участь 68 учнів.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків і списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Процес становлення мовної особистості починається з дитинства. Коли учень іде до школи, він звертає увагу на мовлення учителя, наслідує його. Кваліфікований педагог на своєму прикладі повинен показати, якою має бути україномовна особистість. Також викладач повинен усвідомлювати, що "не лише бездоганне знання свого предмета, не лише педагогічна майстерність, досконалість методичних прийомів, а й словесно-естетичний рівень подання знань формує юну особистість".

У програмі з української мови зазначається, що заняття з розвитку зв'язного мовлення треба будувати так, щоб учні успішно оволодівали і монологічним, і діалогічним мовленням, набували культури мовленнєвого спілкування (уважно, не перебиваючи, слухали співрозмовника, були ввічливими, переконливо і тактовно відповідали на запитання та ін.).

Оскільки школярі допускають помилки в усному і писемному мовленні, доцільно на типових прикладах показувати учням невідповідність у використанні лексики і фразеології, ознайомлювати з типовими помилками у наголошуванні, вимові тощо, з обов'язковим зазначенням правильного варіанту в узагальнюючих таблицях.

Результативність процесу навчання усного і писемного мовлення залежить від раціонального використання методів навчання: пізнавальних і тренувальних (імітаційний, репродуктивний, оперативний, комунікативний), а також прийомів роботи, спрямованих на оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності – слуханням, говорінням, читанням, письмом.

Чітке і доказове опрацювання мовних явищ та варіювання форм, методів і прийомів навчання збуджують пізнавальний інтерес і стимулюють самостійне мислення школярів.

Імітаційний метод варто застосовувати обмежено, в основному в 1-му і 2-му класах, з метою практичного засвоєння молодшими школярами типових інтонаційних структур, орфоепічних норм, засобів милозвучності, а також розвитку уявлень про стилістичну роль фонетичних засобів.

Застосуванню репродуктивного методу навчання усного і писемного мовлення доцільно віддавати перевагу на етапі осмислення молодшими школярами знань про ситуацію спілкування, усвідомлення залежності використовуваних мовних засобів від умов та завдань спілкування, а також з метою формування вмінь мотивувати добір мовних засобів у власних усних і письмових висловлюваннях. Ефективність цього методу безперечна у процесі формування вмінь слухати й розуміти усні тексти. Молодші школярі привчаються до цілеспрямованого сприймання усного мовлення, усвідомлення змісту, запам'ятовування мовностилістичних засобів.

Оперативний метод навчання усного і писемного мовлення знаходить відображення у вправах на конструювання мовних одиниць з певним стилістичним завданням і переконструювання текстів одного стилю в інший. Аналітико-конструктивні вправи містили завдання на стилістичний експеримент, редагування текстів різних стилів. До цього типу вправ віднесли й ті, що поєднували граматико-стилістичний аналіз та елементи конструювання мовних одиниць. Вдало дібрані для аналізу тексти дають змогу організувати роботу в руслі усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності. Слухаючи й аналізуючи усні тексти, школярі привчаються вдумуватися в їх зміст, давати власну оцінку подіям, явищам, персонажам, визначати роль мовностилістичних засобів, доречність їх використання. У процесі читання відпрацьовуються необхідні якості читання, формуються вміння відтворювати прочитане вголос і співвідносити його з авторським текстом. Завдання, які були запропоновані учням на основі почутого або прочитаного тексту сприяють свідомому і міцному засвоєнню мовленнєвих знань та виявленню функцій, що виконують у структурі зв'язних висловлювань мовні засоби.

Найбільш ефективними виявилися такі мовно-мовленнєві вправи: конструювання речень з урахуванням запропонованої мовленнєвої ситуації; відновлення тексту з поданим заголовком та кінцем; побудова тексту-опису за аналогією і за поданим початком; складання тексту-міркування при

відповіді на запитання або за поданим початком; складання тексту за поданим заголовком та опорними словами; розгортання певного сюжету в текст; редагування та переклад; розширення і згортання висловлювань; заміна окремих елементів висловлювань і перебудова усієї структури при збереженні змісту.

Отже, використання різноманітної палітри методичних підходів, гнучких методів роботи сприяє творчому опрацюванню того чи іншого матеріалу, врахуванню рівня мовної підготовки учнів, досить активному розвитку їхнього усно-писемного мовлення. Щоб показати учням красу й виражальні можливості мови, вчителю необхідно добирати найрізноманітніші тексти за тематикою і типом мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова О. Психолінгвістичний аспект дослідження мовленнєвої діяльності і мовленнєвого спілкування // Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів : [зб. наукових праць] . Рівне, 2006. С. 45-49.
2. Бабич Н.Д. Лінгво-психологічні основи навчання і вивчення мови. – Чернівці: Рута, 2000. – 175 с.
3. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови: Навч. пос. Львів: Світ, 2003. 432 с.
4. Багмут А.Й. Семантика і інтонація в українській мові. К.: Наук. думка, 1999. 168 с.
5. Бадер В. Розвиток мовлення школярів під час роботи над реченням. – 2000. - №8. – С.41.
6. Бадер В. І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. К.: АПН, 2000. 316 с.
7. Бадер В.І. Взаємозв'язок у розвитку усного і писемного мовлення молодших школярів : автореф. дис ... д-ра пед наук. Київ, 2004. 36 с.
8. Безрукова І. Розвиток мовлення першокласників засобами малих пісенних і речетативних фольклорних форм// Рідна школа. 2003. №6. С.31.
9. Біляєв О.М. Лінгводидактика рідної мови. Київ: Генеза, 2005. 180 с.
10. Богуш А.М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. К.: Видавничий дім “Слово”, 2003. 343 с.
11. Варзацька Л.О. Рідна мова й мовлення. Розвивальне навчання : монографія. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. 310 с.
12. Васильківська Н. А. Методика роботи над засобами зв'язності тексту в початкових класах . Тернопіль, 2011. 204 с.

13. Вашуленко М. С. Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів // Початкова школа. №1. 2009. С.16-17.
14. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
15. Вашуленко М. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання // Початкова школа. 2001. №1 – С.11-14.
16. Вікова та педагогічна психологія. Навч. посіб. / [О. Г. Вирда]. К. : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
17. Выготский Л.С. Мышление и речь. Проблемы психологии развития ребенка. М.: Просвещение, 1976.– 514с.
18. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва : Наука, 1981. 139 с.
19. Демидчик Г.С. Розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів засобами службових частин мови: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Інститут педагогіки АПН України. К., 2001. 18 с.
20. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. 2011. №7. С.1–18.
21. Державний стандарт початкової освіти // Учитель початкової школи . 2018. № 4. С. 40 – 42
22. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів /За ред. С.Я.Єрмоленко, К.: Либідь, 2001. 224 с.
23. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2003. 262 с.
24. Закон України «Про освіту» (прийнятий Верховною Радою України від 05.09. 2017 р.) стаття 1.
25. Ігнатенко Н. Осмислення прочитаного через складання плану// Початкова школа. 2000. №10. С. 29 - 31

26. Караман С.О., Караман О.В., Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
27. Карпалюк В.С. Лінгвістичний аналіз тексту як засіб розвитку образного мовлення молодших школярів // Дитяча книжка у сучасному освітньому просторі: реалії та перспективи. Кам'янець-Подільський, 2009.
28. Ковальчук Т. Культура мовлення. Правильне вживання числівника в усному і писемному мовленні// Все для вчителя. 2003. №25. С.9.
29. Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. Семінару. Київ: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. Ч. 2. 292 с
30. Кондратюк О. Інноваційні технології в початковій школі. К. : Шк. Світ, 2008. 250с.
31. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). Педагогічна газета, 2000. №6.
32. Котик Т.М. Методика навчання української мови в початковій школі : Навчально-методичний посібник для студентів дистанційної форми навчання спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ, 2015. 295с.
33. Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на заняттях з рідної мови // Початкова школа. 2003. №11. С. 24–26.
34. Курінна А.Ф. Проблема развития коммуникативных умений и навыков в современной методической науке //Педагогіка і психологія формування творчої особистості. Київ-Запоріжжя. 2001. С.46-50.
- 35.** Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид. : Навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
36. Лаптева Л. Читання - віконце у світ // Поч. школа. 2007. №11. С.11 -13
37. Леонтьев А.А. Основы психолінгвистики. 3-е изд. Москва: Смысл; СПб: Лань, 2003. 287 с.
38. Лещенко Г.П. Мовленнєва компетенція як основний компонент комунікативної україномовної компетенції школярів // Наукові записки

- Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2004. №1. С.26-30.
39. Мацько Л.І. Текст як об'єкт лінгводидактики в аспекті проблем мовної освіти // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. Черкаси, 2004. Вип.54. С.10-14.
40. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилїстика української мови: Підручник. За ред. Л.І. Мацько. К.: Вища шк., 2003. 462 с.
41. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах: Підручник для студентів вищих закладів освіти / М.І. Пентилюк, А.Г. Галетова, С.О. Караман та ін. К.: Ленвіт, 2000. 264 с.
42. Михайловська Г.О. Теорія і практика формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів 5-9 класів у процесі вивчення російської мови. – Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 – теорія і методика навчання російської мови. К., 2001. 36 с.
43. Науменко В.О., Захарійчук М.Д. Формування в дітей уміння говорити майстерно. Початкова школа. Київ, 2002. № 10. С. 13—16.
44. Наумчук М.М. Сучасний урок української мови в початковій школі (методика і технологія навчання). – Тернопіль.: Астон, 2001. 215с.
45. Нікітіна А.В. Лексико-стилістичний аналіз тексту як засіб удосконалення комунікативних умінь і навичок учнів 5-7 класів: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Інститут педагогіки АПН України. К., 2000. 19 с.
46. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н.М. К: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
47. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь на синтаксичній основі // Дивослово. 2004. № 6 С. 8-11.
48. Освітня програма початкової школи в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України» цикл І (1 – 2 класи) (науковий керівник Гавриш І.В.).2018.

49. Пентилюк М.І., Горошкіна О.М., Нікітіна А.В. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови. Українська мова і література в школі, 2006. №1. С. 15-20.
50. Пентилюк М. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови // Дивослово. 2006. № 1. С. 15 - 20
51. Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 176с.
52. Петрук О.М. Розвиток мовленнєвих умінь молодших школярів під час вивчення граматичного матеріалу на засадах функціонально-комунікативного підходу. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія і методика навчання російської мови. К., 2006. 19 с.
53. Пономарів О. Культура слова: мовно-стилістичні поради. К.: Либідь, 2002. 240с.
54. Програми для середньої загальноосвітньої школи 1-4 класи. Київ, 2016. 224 с.
55. Програма з української мови. Система розвивального навчання Ельконіна-Давидова. 1-4 класи. Харків : «Незалежний науково-методичний центр», 2012. 32 с.
56. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах. К.: Магістр, 1997. 225с.
57. Савчин М. В., Л. П. Василенко. Вікова психологія. К. : Академія, 2009. 360 с.
58. Словник-довідник з української лінгводидактики / О.Горошкіна та ін; М.І. Пентилюк (ред.). К.: Ленвіт, 2003. 150 с.
59. Смірнова Л. Культура мовлення. Звертання. Слова ввічливості. // Розкажіть онуку. 2003. №13. С.58.
60. Стаднік В.І. Культура мовлення: формування уявлення про культуру мовлення і культуру спілкування// Розкажіть онуку. 2003. - №14-15. С.33.
61. Симониченко Т.А. Використання інноваційних технологій у роботі з молодшими школярами. Рідна школа, 2013. №3. С. 77 -78.

62. Скуратівський Леонід. Вивчення мовної теми як засіб мовленнєвого розвитку учнів // Українська мова і література в школі. 2004.– № 7–8.
63. Сугейко Л. Г. Наступність і перспективність формування стилістичних умінь в учнів початкових та 5 класів загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Херсон, 2001. 19с.
64. Сухомлинський В.О. Рідне слово. Зібр. тв. У 5-и томах. Т.3. 654с.
65. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П. Зяблюк та ін. К.: “Укр. енцикл.”, 2000. – 752 с.
66. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.
67. Хома О. М. Дидактична гра як один із засобів пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови в початковій школі // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми, Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. С.111-121.
68. Хорошковська О.Н. Методи навчання української мови як другої // Рідні джерела. 2000. №3. С.13-21.
69. Хорошковська О. М. Теоретико-методичні засади навчання української мови і мовлення у школах I ступеня з мовами викладання національних меншин України : монографія. К. : Педагогічна думка, 2012. 160 с.
70. Чоповдя Е.П. Пізнаючи - навчатись: Механізм розвитку пізнавальних інтересів і творчих можливостей у процесі вивчення української мови і літератури // Вивчаємо українську мову і літературу. 2007. №7. С.13-15.
71. Янко Н. О. Питання стилістики та культури мовлення у лінгводидактиці XIX століття // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка : [збірник]. Чернігів, 2008. Вип. 56. С. 105–108.
72. Янко Н.О. Текст як основа формування стилістичних умінь в учнів початкових класів // Актуальні проблеми загальної освіти в сучасних умовах. Бердянськ, 2012. № 2. С. 125–130.

73. Янко Н.О. Формування стилістичних умінь учнів 3 – 4 класів у процесі роботи над текстами різних типів: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ. 2011. 20с. 137